

Fakir Baykurt ve Kemal Tahir'in Yapıtlarında Zenginlik, Yoksulluk, Emek ve Sermaye İlişkilerinin Analizi¹

Fuat GÜLLÜPİNAR²

ORCID: 0000-0003-3661-7232

Ebru YILMAZ³

ORCID: 0000-0002-0673-035X

Öz: Bu çalışma, Fakir Baykurt ve Kemal Tahir eserlerinde köy toplumundaki kalkınma, ilerleme/yenilik, zenginlik, yoksulluk, sermayenin konumu vb. temaların ele alınma tarzlarındaki farklılıkların izini sürmeyi denemektedir. Fakir Baykurt ve Kemal Tahir'in bu olgular üzerinden ele alınan eserleri -*Yılanların Öcü*, *İraçça'nın Dirliğı*, *Onuncu Köy*, *Turpan*, *Göl İnsanları*, *Gelin-Kadın Oyunu*, *Arabacı*, *Sağırdere*, *Körduman*, *Köyün Kamburu*- karşılaştırıldığında bazı benzerlikler ve farklılıklar öne çıkmaktadır. Köylünün yaşam koşullarını yoksullaştıran sosyal, ekonomik ve siyasal dinamikler, Fakir Baykurt'ta yapısal nedenlere bağlanır. Kişisel kazancın önünü tıkayan devlet ve devletin köydeki temsilcileri, bireyin ilerlemesine ve zenginleşmesine izin vermez. Çoğunlukla zenginler kötü, yoksullar iyi olarak betimlenir. Oysa Kemal Tahir'in eserleri zengin ve yoksullar arasında keskin bir ayrım yapmaz. Kişi çok çalıştığında, yoksulluktan kurtulacağına dair inanç söz konusudur. Kemal Tahir'in roman kişileri genellikle bencil, faydacı ve kötülük yapmaya hazır karakterlerdir. Zengin insanın istediğı zaman istediğı şeyi elde etmesi hali, işçinin içinde bulunduğu zor koşullar ve işçilerin hak arayışları çeşitli vesilelerle Kemal Tahir'in eserlerine konu olur. Fakir Baykurt'un eserlerinde sermaye-devlet iş birliğiyle zenginliğin ve yoksulluğun yeniden üretimi, Kemal Tahir'in eserlerinde karşılaşılan bir husus değildir. Fakir Baykurt romanlarında zenginlerin yoksullara karşı dışlayıcı tavrı üzerinden emek sürecindeki yoksul köylü ile sermaye ve güç sahibi zenginlerin mücadelesinin altını çizmektedir. Kemal Tahir'in eserlerinde ise böyle bir çatışma yerine, genellikle köy içerisindeki bireysel mücadeleler ve ilişkilere ağırlık verilmektedir; yazar bu konuda zengin-

¹ Bu makale, "Fakir Baykurt ve Kemal Tahir Yapıtlarında Köy ve Köylülük Olgusu: Karşılaşmalı Sosyolojik Bir Değerlendirme" adlı yüksek lisans tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Makale Geliş Tarihi:27.01.2020- Makale Kabul Tarihi:31.08.2020

² Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü,

³ Anadolu Üniversitesi yüksek lisans mezunu,

yoksul karakterlerini vurgulayan bir tarza sahip değildir. Yoksulluk teması işlenirken, köylüler 'salt' yoksul oldukları için mağdur ve mazlum bir biçimde çizilmez. Kemal Tahir'in en belirgin anlayışı budur. Yoksulluk köylüyü iyi ya da mazlum yapmaz. Aksine bazı durumlarda yoksulluk, bireyi daha acımasız ve kötü bile yapabilir.

Anahtar Kelimeler: yoksulluk, zenginlik, köy sosyolojisi, Kemal Tahir, Fakir Baykurt

Analysis of the Wealth, Poverty, Labor and Capital Relations in the Works of Fakir Baykurt and Kemal Tahir

Abstract: This study attempts to mark out the differences between the ways Fakir Baykurt and Kemal Tahir's novels handle the themes of development/innovation, wealth, poverty, position of capital, etc. Comparison of Fakir Baykurt and Kemal Tahir's works *Yılanların Öcü* (*The Revenge of Snakes*), *Irazca'nın Dirliği* (*Livelihood of Irazca*), *Onuncu Köy* (*Tenth Village*), *Tırpan* (*Swath*), *Göl İnsanları* (*People of the Lake*), *Gelin-Kadın Oyunu* (*The Game of Bride and Woman*), *Arabacı* (*Waggoner*), *Sağırdere* (*Deafstream*), *Körduman* (*BlindSmoke*), *Köyün Kamburu* (*Hump of the Village*), Fakir Baykurt describes the poor villager, whose poverty is related to the dependence of production on land, poverty is attributed to structural reasons. The state and its representatives in the village, which obstruct the personal gain, do not allow the individual to progress and prosper. Therefore, the rich are often described as evil and the poor as good. However, there is no such conventional distinction in Kemal Tahir's works. There is a belief that one can get out of poverty by working hard. In addition to this, there aren't many instances of rich people being evil and poor people being good. In fact, it can be said that the people in Kemal Tahir's novels are generally selfish, utilitarian and ready carry out evil actions. In this case, the characteristics of the villager, such as rich, poor, male and female are insignificant. The reviewed works of Fakir Baykurt and Kemal Tahir include the distinctions between worker-employer and rich-poor and the power of capital in relation to poverty. The status of the rich as people who get what they want whenever they want, difficult conditions in which the worker is in and the workers' search for rights are present subjects in Kemal Tahir's works on various occasions. In addition, while the instance of rich landowners being in cooperation with the government is persistent in Fakir Baykurt's novels, it is either either very rare or not present at all in Kemal Tahir's works. Furthermore, in the reviewed works of Fakir Baykurt, the reproduction of wealth and poverty through capital-state cooperation is a common subject. Finally, the dismissive attitude of the rich towards the poor in the novels of Fakir Baykurt cannot be encountered in Kemal Tahir's works. One of the central elements of

Fakir Baykurt's novels is the struggle between the poor villagers in the labor process and the powerful rich, accompanied by capital. The individual struggles and relations within the village are generally the subject of Kemal Tahir's works. It can be said that the author does not pay attention to the contrast between the rich and the poor in his descriptions of characters. Conflict is often manifested in different forms. While the theme of poverty is dealt with, the villagers are described as victims and oppressed because they are "simply" poor. This is the most distinctive discernment of Kemal Tahir. Poverty does not make the villager good or innocent. On the contrary, in some cases poverty can make an individual more cruel and evil.

Keywords: poverty, wealth, sociology of village, Kemal Tahir, Fakir Baykurt

Giriş

Türkiye'de 1940'lı yıllarda nüfusun büyük çoğunluğunun kırsal bölgelerde yaşaması, siyasal anlamda köyün, oy deposu olarak görülmesi iktidarın bu durumu lehine çevireceği popülist bazı önlemleri de beraberinde getirmiştir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu bu mantıkla kabul edilse de köylü adına olumlu yanı kısmi düzeyde kalır. Dış ülkelerle karşılıklı ekonomik ilişkiler, tarımsal üretimi sağlayacak aktör rolündeki köylü kesimine bazı imtiyazlar sağlamıştır. Köyleri şehirlere açacak karayolu yapımı ve köylünün toplumsal değişimde "özne" olarak görülmesi bu imtiyazlardandır. Bu durum aynı zamanda köy içerisindeki homojen yaşam örüntülerinin, değer yargılarının değişmesine de önayak olmuştur. Toplumsal yaşamdaki bu değişimin sosyoloji çalışmalarına konu olması ise genel anlamıyla 1945-1960 dönemini kapsar. "1950 sonrası köy romanlarında yoksul-zengin ayrımı, ekonomik sebeplerle anlaşamama hali ve çekişmeler ön plana çıkan konulardan olmuştur" (Kaplan, 1997: 138). Köy çalışmalarının ana teması kapitalist örüntülerin köye girmesiyle birlikte, mekânsal ve yaşamsal değişimlerin köylü üzerindeki etkileridir. Bunun yanında bu değişim rüzgârı edebiyat dünyasını da etkilemiş, köy dolaylı veya doğrudan sanatın konusu olmuştur. Bu bağlamda Fakir Baykurt ve Kemal Tahir'in köyü ele alan eserleri bu konuda önemli başvuru kaynaklarıdır.

Fakir Baykurt köyde doğup büyüyen, yoksul bir aileden gelen, küçük yaşta babasını kaybeden, Demokrat Parti döneminde sürekli gözetim altında tutulan ve köy dramını romanlarında anlatmaya çalışan bir yazardır. Temel meselesi, köyün kalkındırılması ve köylünün eğitilmesidir. Kemal Tahir şehirde doğup büyüyen, maddi durumu iyi olan bir aileye mensup, küçük yaşta annesini kaybeden, Demokrat Parti dönemindeki aftan yararlanarak hapisten çıkan ve köyü anlatan eserlerinde bireyin dramını anlatmaya çalışan bir yazardır. Tahir'in spesifik anlamda, edebi kaygılarıyla toplumcu kaygılarının tezahürlerini eserlerinde örtük bir biçimde görmek mümkündür. Netice itibarıyla yaşamlarındaki tesadüfi zıtlıklar, sanat

anlayışlarını ve politik/toplumsal anlam dünyalarını etkilemiştir. “Baykurt, Anadolu köylüsünü sınıfsal bir mücadelenin içinde ele alır. Romanlarda sempati daima onlardan yanayken; antipati, köylüyü hor ve kendini ondan üstün gören kentliye ve kasaba eşrafıdır” (Solak, 2014: 161). Karpat’a (2017) göre Köy Enstitüsü mezunu bu yazarlar Türk köylüsünün içinde bulunduğu dogma değerlere karşı savaşırlar. Baykurt’un eserlerindeki karakterler genel olarak köylünün derdini yapısal meselelerle ilişkilendiren, problemleri köylülerin bilinçlenmesi üzerinden çözmeye çalışan bir anlayışa sahiptir. Baykurt’un sanatındaki devrimci tavır, hayatı değiştirme yönelmiş bir tavrıdır. Bu açıdan, köydeki ilişkilere sanatı yoluyla müdahale etmek için can atan bir tarzı vardır. Ona göre, kitaplar, yazarına ün sağlamak ya da kalıcı olmaktan önce, toplumu devrim yönünde etkilemelidir. Ancak, hayatı değiştirmeye yönelmiş bir sanat, insanın bilinçlenmesine ve birleşmesine yardım edebilir (Karabela, 2007: 94, 96). “Baykurt’un anlattığı ‘halkın bilinçaltı,’ kapalı bir dünyada yavaş bir tarihsel evrimin ürünü olan Anadolu köyünün toplumsal duyarlılığıdır. Birey, hem gerçek (eşitsizlik, iklim, adaletsizlik) hem de hayali (mitler, batıl inançlar) bir dünyadan büyük bir zorlukla çıkar” (Dino ve Grimbirt, 1986).

Fakir Baykurt ve Kemal Tahir’in köyü anlatan eserlerindeki farklılıklardan biri, ekonomik anlamda yoksul olan köylünün durumudur. Öncelikle köylünün toprağa olan bağlılığı ve toprağa yüklediği kutsal anlam her iki yazarda da işlenir. Yani köylüler salt topraktan para kazandıkları için değil, kendilerini toprakla var ettikleri için önem kazanır. Kemal Tahir’in eserlerinde üretimin toprağa bağlı olmasından kaynaklı yoksul olan köylü ifade edilirken, Fakir Baykurt’ta yoksulluk yapısal nedenlere bağlanır. Kişisel kazancının önünü tıkayan devlet ve devletin köydeki temsilcileri, bireyin ilerlemesine, zenginleşmesine izin vermez. Dolayısıyla çoğunlukla zenginler kötü, yoksullar iyi olarak betimlenir. Oysa Kemal Tahir’in eserlerinde böyle klasik bir ayırım söz konusu olmaz. Kişinin çok çalışırsa yoksulluktan kurtulacağına dair inanç söz konusudur. Nitekim çok çalışarak krizi fırsata çeviren Çalık Kerim’in sonradan ağa olması bu duruma örnektir. Bunun yanı sıra zenginin kötü, yoksulun iyi karakterlere sahip olması söz konusu olmaz. Hatta denilebilir ki, Kemal Tahir’in roman kişileri genellikle bencil, faydacı ve kötülük yapmaya hazır karakterlerdir. Bu durumda köylü karakterlerin zengin, yoksul, kadın, erkek gibi özellikleri önemsizdir. “Kemal Tahir köydeki yaşamı, okura, köy gerçeklerini ve sorunlarını tanıtmak ve çözmek amacıyla değil, tarihsel araştırmalarından edindiği kuramsal bir arka planın ışığında toplumun geçirdiği değişiklikleri saptamak amacıyla sergiler” (Moran, 2001: 176).

Köy, ekonomik yapılanması toprağa bağlı, üretimini tarım ve hayvancılıktan karşılayan bir yerleşim alanıdır. Toprağa bağlılık ve küçük ölçekli homojen (türdeş) nüfus özellikleri köyü diğer yerleşim yerlerinden ayırır. Köyün ekonomik yapısı ve üretim biçimi köylünün tüm yaşam şekline sirayet eden bir gerçekliktir. Ekonomik gelişim çizgisinin davranış ve düşüncelere etki etme durumu yadsınamaz bir gerçekliği ifade eder. Toprağa bağlı köy toplumlarının genel özellikleri olan içine kapalı olma, geleneksel mirasın izlerini sürme, kadcı anlayış tarımsal üretim

tarzının getirileridir. Tarım toplumlarında yetersiz imkân/şartların olmasına bağlı olarak köylerdeki sağlık ve eğitim yetersizlikleri gibi çeşitli sorunlar, Türkiye gerçekliğinde konu olmaktadır. “Edebiyat toplumsal problemlerin maddi-iktisadi sebeplerine önem vermekte, eğitime ve toplumsal gelişmeyi tam olarak meydana getirecek bir kuvvet olarak büyük yer ayırmaktadır” (Karpas, 1971: 31). Ekonominin köylerdeki belirleyiciliği diğer pek çok alan gibi sosyal yaşamda da etkisini sürdürmüştür. Denilebilir ki, eserlerde bahsi geçen köyün ve köylünün ekonomik yaşamı pek çok kültürel, dinî, sosyal gerçekliği yansıtmaya bağlamında elzem bir konudur.

Türkiye’de üç ana ekonomik sektör olan tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün dağılımına bakıldığında 1955’te nüfusun %82’si, 1960’ta %79’u, 1965’te ise %75’inin tarımsal faaliyetlerde çalıştığı gözlemlenmiştir. Tarihsel olarak kademeli bir şekilde tarım sektörünün aleyhine olan bu gelişme, sanayi ve hizmetler sektöründe ise artışı sağlamıştır (Tütengil, 1977: 105). Orhan Türkdoğan’a göre tarımla uğraşan kişi sayısının fazlalığı geri kalmış toplumların en belirgin özelliklerinden biridir. İnsanların sürekli toprağa bağlı olması hususu şehirdeki insanın tüketim ihtiyacını karşılamak amacıyla taşır. Aynı zamanda hanenin üretim fazlasını depolamasına yardımcı olur (Türkdoğan, 2016: 324-325). Tarihsel olarak belli başlı ekonomik ve siyasi gelişmeler tarımsal üretimin ve köylü nüfusun azalmasına sebebiyet verse de Eric Hobsbawm’a göre, “Avrupa ve Ortadoğu yöresinde sadece bir köylü kalesi kaldı: Türkiye. Burada köylülük zayıfladı, ancak 1980’lerin ortasında hâlâ mutlak bir çoğunluk olmaya devam ediyordu” (Hobsbawm, 1996: 338-339).

Bu çalışmada metodolojik açıdan, Fakir Baykurt ve Kemal Tahir’in köy romanlarının sosyolojik açıdan analizi yapılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda romanlardaki anlam bütünlüğünü sağlayan “anlatıcı,” “olay örgüsü,” “sosyal koşullar,” “kişiler,” “zaman,” “mekân,” ve “öne çıkan ve vurgulanan söylemler” gibi unsurlara odaklanan metodolojik bir yaklaşım benimsenmiştir.

Köyde Ekonomik Yaşam ve Tezahürleri

Türkiye’de özellikle toprak paylaşımı sebebiyle toprağın küçülmesi, miras kavgaları, köyün şartlarının yetersiz olması ve şehrin bir cazibe merkezi olması gibi nedenlerle köylü göç etmeyi, şehirde işçileşmeyi refaha ve rahata kavuşacak bir atılım olarak görür. Köylülerin geçimini sağlamak adına bazen kalıcı bazen geçici bir şekilde göç etmesi hususu Türkiye’nin 1950 sonrası toplumsal yapısını yavaş yavaş değiştiren bir ortamı meydana getirmiştir. Ele alınan roman ve öykülerde bu göç durumu sıklıkla yaşanmasa da toprak verimsizliği ve köylünün geçinememe haline bağlı olarak göç etmek, köylünün düşündüğü bir seçenek olarak vardır. Bu düşünceler ışığında kente göç -geçici de olsa- Göl İnsanları (1955), Sağırdere (1955), İrazca’nın Dirliliği (1961), Tırpan (1970) eserlerinde mevcuttur. Ancak ele alınan eserlerin genelinde görülen köylü tipinde insanlar çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmaktadır.

Fakir Baykurt'un çalışmaya konu olan dört romanında -Yılanların Öcü (1954), İrazca'nın Dirliği, Onuncu Köy (1954), Tırpan- gözlemlenebilecek temel husus köylülerin toprağa bağlı olmasıdır. Ele alınan romanlardan ilk üçünde Burdur'un çeşitli köyleri romana konu olurken, Tırpan romanında Ankara'nın bir köyü romana konu edilir. Köydeki insanların buğday, arpa, çavdar gibi coğrafi şartlara uygun bakliyatların ekildiği gözlemlenir. Neticede dört romanda da çeşitli biçimleriyle köylünün ekonomik durumu, geçim derdi ve içinde bulunduğu koşullar yansıtılır. Yılanların Öcü romanında köyün ekonomik yapılanmasını aktarmak adına yazarın betimlemeleri önemlidir: "Köyde sadece Ağali, Koşa, Muhtar Hüsnü, Ekiz İsmail, Üye İbrahim gibi varsılca kişilerinki bir dönümden, iki dönümden fazladır; geri kalanlarınkı, yarım dönüm, bir evlek! Hiç olmayanlar bile vardır. Beş parmağın beşi, Karataş'ta da bir değildir" (Baykurt, 2017b: 11-12). Yani Karataş Köyü hem zengin hem yoksulun bulunduğu bir köydür. Köyde yoksulluk veya zenginlik toprağın genişliğine bağlı olarak belirlenir. Bunun yanında, köydeki yapılanma ve örgütlenme biçimi düşünüldüğünde bu durum doğaldır. Ayrıca Karataş köyünde, Necip Bey'in olan toprakların köylüler tarafından ondan satın alınması, köylünün bankaya borçlanması sonucunu yaratır. Ağa toprağı olan bu yerlerin köylü tarafından satın alınması sonucu, Necip Bey'in İstanbul'a taşınması hususu aslında toplumsal hareketliliği de örnekleyen bir durumdur. Çünkü "toprak ağalığı" yerini şehirde işveren/patronlara bırakmıştır. Köyün topraklarının "ağa"nın olması durumu ve bu toplumsal çözülme feodal örüntülerin yavaş yavaş yok olduğu gerçeği olarak da okunabilir. Romanın 1959 yılında yazıldığı dikkate alındığında, göç dalgasını -zenginler özelinde- yansıtması önemlidir. Köyden ilk ayrılanların zenginler olarak betimlenmesi ayrıca düşünölmeye değerdir. Liberal serbest ticaret ilişkilerinin yavaş yavaş geliştiğı, sanayi ve ticaretin yoğun bir biçimde yapılmaya başlandığı kent şartlarında romanda aktarılan bu hususun önemli bir gerçeğı yansıtması söz konusudur.

Fakir Baykurt'un çalışmaya konu olan romanlarında köylülerin toprağa önem vermeleri, onlardan azade olmayan yaşamları her bir romanda farklı biçimlerde dile getirilir. Geçimini sağlamada güçlük çeken köylü için toprak sahibi olmak başlı başına önemli bir güvencedir. Bu bağlamda tipik bir köylü olan Kara Bayram "Kendi topraklarımız ulan" diyor. Kendi toprakları olduktan sonra ne hacet gama, kedere? Ondurmasa bile öldürmez de..." (Baykurt, 2017b: 63). düşüncesini taşır. Bu da köylünün toprağa olan koşulsuz bağlılığını açıklar mahiyettedir. Fakat köylü için temel sıkıntı toprağın, doğa koşullarının insafına kalınmasıdır. Karataş toprakları için söylenen "Verimsiz topraklardır. Yıl yıldan kötü gelir. Verim gittikçe düşer. Çoğı yıllar tohumunu bile ödemez buralar" (Baykurt, 2017b: 63) cümlesi aslında köyün ekonomisinin zamandan zamana değiştiğini göstermek bağlamında önem arz eder. Öyle ki toprağın bu verimsizliğini çözmek adına birçok atılımda bulunulur ancak sonuç yine başarısızdır: "Dualara çık, köycek aş dök, harıl harıl Kur'an okut, yediden yetmişe camilere dol "âmin" çağırış, gene düşmez" (Baykurt, 2017b: 63). Bu başarısızlıkların sonucu olarak köylünün yaşamını idame ettirmek

adına çözüm yolu kimi zaman topluca duaya çıkmaktır kimi zaman ise göç gibi farklı önerilerdir. Karataş köyüne gelen konuğun söyledikleri köylünün toprak derdini aktarmak, göçün eylemde olmasa bile düşüncede olduğunu göstermek bakımından önemlidir:

Yazyurdu'ndaki tarlamızdan babam sağken biz, on dört kağı buğday atardık harmana. Şimdi ben beş kağından fazla atamıyorum!.. Güzeli sürüyorum, güzel nadas ediyorum, gene de bir kağı fazla vermiyor. Demek ki verimi azalıyor. Demek ki gücü diniyor tarlanın. Onun için bir parça palazlanan hemen kasabaya! Kasaba kurtarır kardaşım! (Baykurt, 2017b: 246).

Böylece roman aracılığıyla aktarılan göç etme durumunu düşünme hali gerçekliği de gün yüzüne çıkarma açısından önemli bir adımdır. Çünkü insanların göç dalgasına neden olan temel sorunun köydeki bazı imkân ve yetersizlikler olduğu gerçeği su götürmezdir. Tütengil'e göre, köylülerin göç etmesinde etkili olan faktörler, toprakların konumu ve nüfus artışıdır (Tütengil, 1969: 31). Denilebilir ki toprakların geçimlik üretimin ötesine geçememesi ve traktörün varlığı işgücünün azalmasına neden olur. Dolayısıyla köylülerin 1950 yılından sonra şehre göçlerini bu minvalde değerlendirmek anlamlıdır (Tütengil, 1969: 32-33). Az topraklı köylü alternatiflerin azlığında yapabileceği en mantıklı hareketin göç etmek olduğunu düşünür. Ancak yine de göç -roman gerçeğinde- son seçenek olarak köylünün zihninde seçenek olarak varlığını korur. Çünkü köylü için toplumsal değişim kolay bir biçimde meydana gelmez. Köy ekonomisinin çoğu zaman toprak ekiminden sağlandığı, bunun yaşam belirtisi olarak köylü için büyük bir anlam ifade etmesi devam romanı olan Irazca'nın Dirliği'nde yansıtılır: "Köy, çocukluğuyla, genci kocasıyla orak tarlalarına çekilmiş. Şimdi kırlarda, kızgın Erle güneşinin altında durup dinlenmek bilmeyen bir çalışma sürüyor" (Baykurt, 2018a: 89).

Fakir Baykurt'un Onuncu Köy romanında çeşitli vesilelerle Damalı ve Ortaköy köylerinde köylülerin ettikleri toprağın çoğunu beylere, karşılıksız vermesi hususu söz konusu olmaktadır. Ayrıca, köylülerin öğretmen aracılığıyla ezildiklerini fark etmeleri ve bu farkındalıkla yaşamlarına devam etmeleri "Ortaköy'de millet, yağmur bekliyor. "Kendi topraklarımızdan önce bey topraklarını süreceğiz, geçen yıllarda ortak ettiğimiz yerleri paylaşıp kendimize ekeceğiz!" diyorlar (Baykurt, 2018b: 272). ifadeleriyle aktarılır. Damalı'da köylünün birlik olup -Durana, Köy hocası gibi kişilerin- haksız yere toprak sürmesini önlemek adına kolektif hareket etmeleri söz konusu iken bu durum Ortaköy'de köylünün ağa topraklarını aralarında eşit paylaşmalarını şeklinde romana konu edinir. Neticede öğretmen vesilesiyle bilinçli davranan köy halkının toprak dışında elinde bir şey yoktur. Geçim kaynaklarının toprak olması hasebiyle bu atılım yine "ağa"lara bir başkaldırı olarak aktarılabilir. Ayrıca, Fakir Baykurt Özüm Çocukta kitabında, "ağaların" haksız kazancının, toprak konusundaki akıl almaz uygulamalarını, sanat anlayışıyla bireysel yaşamı arasındaki bağ ile şu şekilde ifade eder: "Nasıl elde etmiş bunları

beyler? Denir ki babalarından kalmış. Babalarına kimden kalmış? Denir ki padişah vermiş. Yok padişah vermemiş, vuruşup almışlar. Bu akıl almaz durumları Onuncu Köy romanımda anlattım. Burdur'dan çıkıp Armut'a gelesiyey, atının bastığı toprak kendinin olmalıymış" (Baykurt, 2018c: 299).

Tırpan romanında ise yoksul olarak çizilen köylünün temel geçim kaynağı tarım olmakla birlikte oradan gelen paranın köylüyü geçindirememesi üzerinde durulur. Bu sebeple Evcî'nin köylülerinin yarısının göç ettiği vurgulanır: "Gökçimen'den daha ufak, yanık, kavlak bir köydür. İnsanların çoğu Ankara'ya göçmüştür. Ankara'ya göçenlerin yarısı Almanya'ya, Hollanda'ya geçmişlerdir" (Baykurt, 2017a: 30). Toprakların ağanın olması ve geçim sıkıntısı sebebiyle göç yaşam gayesi için alternatif bir yoldur. Feodal örüntülerin olmasının yanında görece gelişme gösteren bir köy olarak yansıtılması, romanın yazıldığı zamanın geç bir tarihe denk gelmesiyle de açıklanabilir. Bunun yanında romana konu olan, Kara Musdu'nun Dürü'yü istediği köy, Gökçimen ise ağasız ancak yoksul bir köy olarak betimlenir. Köy yoksul olması sebebiyle geçimini topraktan, toprak yoksa kızları evlendirerek -başlık parası aracılığıyla- kazanır:

Gökçimen'de topraktan sonra bir gelir varsa, o da göküş kızlarına ödenen başlıklar. Ama başlık da düğün sırasında harcanır gider çoğu. Kalmaz elde avuçta. Borca harca gider. Az topraklı adamın eksigi tükenmez kil Derken Ankara'da kapıcılık, odacılık...Apartmanlardan birine kapağı atabildin mi, on dairesel bir apartmandan eline 300 lira geçer ayda (Baykurt, 2017a: 331).

Göç durumu farazi bir biçimde yansıtılsa da ele alınan Fakir Baykurt romanlarında başkarakterlerin göç etme durumu sadece Irazca'nın Dirliği'nde gerçekleşmiştir. Bunun temel sebebi ise yoksulluk bağlamında değil genel anlamıyla köy ahvalinden memnun olmama, düşmanların fazlalığı, çocuklarını okutmak istemesindedir. Erkan Irmak'ın isabetli değerlendirmesi ile Kara Bayram'ı "Göç etmeye iten asıl motivasyon çocuklarını okula gönderme arzudur" (Irmak, 2018: 253).

Kemal Tahir'in çalışmaya konu olan tüm eserlerinde ise göç daha farklı sebeplerle meydana gelir. Sağırdere'de Mustafa'nın Ankara'ya gidip duvarcılık yapması evvela sevdiği kızın başka bir adamla evlendirilmesi üzerine gerçekleşirken, aynı durum yazarın Göl İnsanları öyküsündeki Hamdi için de geçerlidir. Nitekim Hamdi sevdiği kızı "denği değildir" diye vermemeleri sebebiyle göç etmiştir. Öyküdeki diğer karakterlerden olan, Mustafa'nın babasıyla anlaşamadığı için gurbette olduğu, Recep ve Kurubacak Mehmet'in ise geçim derdi ile yılın altı ayı gurbete çıktıkları gözlemlenir. Yazarın bunun dışında çalışmaya konu olan eserlerinde- Sağırdere, Körduman, Köyün Kamburu, Gelin-Kadın Oyunu, Arabacı- genellikle köyü, köylüleri, köylünün sorunları ve yaşayış biçimleri yer alır.

Kemal Tahir'de köylü genellikle kendi kendine yetmeye çalışan ve tarım/hayvancılık ile uğraşan bir biçimde ele alınır. Toprağın verimi ve ekinlerin

kalitesine bağılı olarak köylünün toprağı bağılı yaşamı çeşitli vesilelerle eserlere konu olur. Sağırdere ve Körduman romanları, köy hayatının tarımla içli dışlı olan köy insanını anlatmak bağlamında önemlidir. Köylü için olmazsa olmaz şart ise şu şekilde aktarılır: “Tarla işini hak edemeyen rençper olamaz. Rençperlik edemezsen, köyde barınamazsın” (Tahir, 1971: 181).

Köylü bazı zamanlarda topraktan verim alamadığı için mutsuz olarak betimlenmekte hatta zaman zaman göç etmeyi dahi düşünmektedir. Ancak genellikle köyden kopmak bireyler için pek mümkün olmamaktadır. Nitekim Sağırdere’de köylünün toprakla uğraştığında gözünün bir şey görmemesini “Düğün zamanı, bir de ekin biçme zamanı, köylü milletin karısının memesini kessen duymaz” (Tahir, 2016: 128). şeklinde ifade edilir. Tarla sürmek, rençperlik yapmak köylünün başlıca uğraşı olarak görülmektedir. Türkiye’de tarihsel bir geri gidişle denilebilir ki köylü, çoğı zaman toprağı ekilmese de bölünse de onu satmak istemez. Ayrıca ekonomik olarak köylünün borçlanma hali ve vergilerin getirdiğı külfet, Körduman’da şu şekilde dile getirilir: “Yamören elli evlik... Bilirsin Ömer Ağı, vergi defterinde bizim köylünün borcu tepe gibi durur. Sayım parasından, yol parasından vergi borcu...” (Tahir, 1971: 302).

Yamören’de toprağın yanması ve köylünün borçlu hali köylüde bir hoşnutsuzluk, neşesizlik yaratmıştır. Öyle ki köylü gurbete çıkmayı dahi düşünür: “Erkekler bütün hınçlarını karılarıyla çocuklardan alıyorlar, istemeye istemeye gurbete çıkmaya hazırlanıyorlardı. Odada türkü söylemek, kâğıt oynamak, hatta yüksek sesle gülmek kendi kendine yasak olmuştu” (Tahir, 1971: 440). Köy toplumlarındaki mahsulün toprağı ve iklim şartlarına bağılı olması sonucu, geçinememe hali de gurbeti her seferinde bir çözüm yolu olarak görülmesine neden olmuştur.

Kemal Tahir’in köylünün geçinememe halini yansıttığı diğeri romanı ise Köyün Kamburu’dur. Romanında aynı biçimde köylünün rençperlik yaparak geçindiğı söz konusu olmakta, başka bir işle uğraşmayan köylünün geçimini tarladan, ekininden kazandığı gözlemlenmektedir. Ancak, seferberlik dönemine gelmesi sebebiyle köylüde kıtlık baş göstermektedir. Bu kıtlığın temeli olan az miktardaki ekinin haraçla birlikte alınmasıdır. Bu duruma karşı çıkan Çalık Kerim’in ekinin bol olduğu zamanda köylü için söyledikleri önemlidir: “Ekin bolluğunda köylü kısmı kardaş gibi olur ama az sürer. Sen gerisine bak! Köylü, ekini ambara atmayınca ‘Ekinim var’ demediğinden şimdilik gürlütümüz yok...” (Tahir, 2018b: 255).

Kemal Tahir’in bazı öykülerinde de köylünün ekonomik olarak tarlaya bağılı olması durumu yansıtılmaktadır. Arabacı öyküsünde kızını arabacıya vermek isteyen yolcu kadının “Tarlalar ortakçı elinde kaldı. Kendi malın gibi çalışırsın” (Tahir, 2018a: 165) demesi aslında köylünün toprağına sadakatini gösterir. Bunun yanında, Gelin- Kadın Oyunu öyküsünde Sıtkı’nın düşündükleri yine çaresiz köylünün bakışını ortaya koymak bağlamında önemli bir argümandır:

Yarın öbür gün, tohum, tarla, emek kendisinin olduğu halde, öküzlere karşılık Muhtar Reşit Ağı’nın tarlalarında çalışacağı aklına geldi. “Öküzün yoksa, çiftçi ölmeli!” diye düşündü. Fazla değıl, şunlar gibi iki çift

hayvanı, Çubuk Ovası'nda beş yüz haklık arazisi olsaydı, ölünceye kadar ayaklarını uzatıp oturacak, sabanın da harmanın da yanına uğramayacaktı (Tahir, 2018a: 99).

Fakir Baykurt ve Kemal Tahir romanlarında köylünün hayvancılıkla uğraşma hali de köydeki diğer bir iş kolu olarak yansıtılır. Hayvanların fazlalığına bağlı olarak alınan vergi sonucu hayvanların gizli bir yere saklanması durumu romanlara konu edilir. Bu bağlamda Fakir Baykurt'un Irazca'nın Dirliği romanında konu ile ilgili aktarım önemlidir:

Malin öşürü daha beterdî: Davar elli. Koyun altmış; camız yüz elli. Bir camızımız vardı; yazdırmadık yüz elli kuruşun zoruna. Yakalatırsak üç yüz vereceğiz. Köylü, Kayardı'nın üstündeki inlere götürüyor sirkatları. Yüz koyun alacak inleri var. Ama nasıl gideceğim ta ortaya (Baykurt, 2018a: 118).

Irazca aracılığıyla tahsildarın hayvan vergisi alması hususu eleştirilmekte bazı hayvanların köy içerisinde saklanması doğal karşılanmaktadır. Çünkü aktarıldığı biçimiyle zaten köylünün bu vergiyi ödeyecek parası olmadığı için bazı hayvanları saklaması bir çözüm yolu olarak görülür: "Ama camızımızın öşürünü verecek paramız yoktu. Vermedik biz de. Hem vermedik hem yakalanmadık" (Baykurt, 2018a: 118). Aynı durum Kemal Tahir'in Sağirdere romanında da konu olmaktadır. Mustafa'nın vergi vermemek için kaçırdığı hayvanların akıbeti şu şekilde aktarılır: "Bu yıl sayımdan altmış iki tiftik keçisi, otuz koyun, üç merkep kaçırmışlardı. Mustafa saymaya üşendi" (Tahir, 2016: 58). Her iki sanatçıda da görülen bir motif olan köylünün tahsildar/sayımcıdan hayvan kaçırıp saklanması ve vergi ödenmesinin zorluğu toplumsal bir sorunu da yansıtır. Hatta Sağirdere'de eleştiri mahiyetinde aktarılan aşağıdaki cümleler önemlidir:

Kendi hayvanımı ben hükümetten ne diye kaçırayım yahu? 'Sayımcı geliyor' diye köylü malını önüne kattı, dağa saklandı. Eşkiryalık dediğin budur, ötesi yok! Rahmetli Eğri Ahmet'e 'Eşkiryal' derler, Biz Eğri Ahmet'ten davar saklamazdık (Tahir, 2016: 60).

Sağirdere romanı 1955'te yazılmasına karşın 1940'ların başını anlatır (Hüküm, 2017, s. 367). Dolayısıyla o dönemde Hayvanlar vergisi kanunu yer alır. Ali Rıza Gönüllü, "Millî Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Hayvan Vergisi (1920-1962)" adlı çalışmasında, devletin köylerde, çeşitli hayvanlardan- merinos koyunu, tiftik keçisi, koyun, kıl keçisi, domuz- sayılarına göre belirli miktarlarda vergi alınmasını, tarihsel bir düzlemde aktarır (Gönüllü, 2015: 84). Bu durum, yıllar içerisinde azalma gösterse de köylü adına zor koşulları yansıtır. Ayrıca toplumsal bir gerçekliğin, kurgusal bir metinde izleklerini görmek açısından önemli bir husustur. Her iki sanatçıda konu olarak işlenen, hayvanların tahsildardan kaçırılma hususu, köyde tarımın yanında hayvancılığın da vazgeçilmez bir geçim kaynağı olduğunun da altını çizer. Nitekim aralarında altı yıl olmasına karşın her iki romancının bu

durumu işleme tesadüften öte önemli bir soruna parmak basması anlamında değerlidir.

Köylülerin Yoksulluk Üzerinden Aktarımı

Köy romanlarında en fazla işlenen konulardan biri yoksulluk temasıdır. Tarıma dayalı bir yaşam süren köylünün, toprağının az ve bu az toprağın veriminin düşük olması sonucunda ortaya çıkan yoksulluk pek çok çalışmanın konusu olmuştur.

1950-1960 arası yazılan köy romanlarında ortak bir tema olarak kullanılan yoksulluk teması kaçınılmaz olarak Fakir Baykurt ve Kemal Tahir eserlerine de yansımıştır. Her iki sanatçı yoksulluk temasını çeşitli biçimlerde yansıtmıştır. Toprağın ağa kontrolünde olduğu bir köyde köylünün geçinememesinden, toprağın verimsizliğine, topraklarını ağadan satın alıp ona borçlanan köylünün dramından, hayvan vergilerinden kaçan köylünün içsel acısı durumuna kadar devam eden yoksulluğun çeşitli örüntülerle anlatımı durumu eserlere hakimdir. Böylece her iki sanatçı belirli bir olay örgüsü etrafında yoksulluk temasını örtük ya da açık bir şekilde işlemektedir.

Zengin ve yoksul arasındaki çatışma yine köyü ele alan sanatçıların işlediği diğer temalardandır. Yoksulluğun nedenlerinden biri, zenginlerin konumu olabilmektedir. Özellikle romanlarında kendi düşüncelerini yansıtmakta sakınca görmeyen Fakir Baykurt için denilebilir ki, ideolojik görüşlerinin sol-sosyalist yanı ağır basması hasebiyle bu durum normaldir. Bazı diyaloglarda köylünün direnme biçiminden çıkartılan bu sonuç bazı diyaloglarda alt-metinlerde karşılığını bulur. Zengin-yoksul çatışması yansıtılırken toplumsal konjonktürde tarihsel gelişmelerin önemi büyüktür. Her iki sanatçının toplumsal seyirden azade olmayan sanat anlayışları belirli hususlarda ayrışmalar göstermektedir. Bu ayrışmalar ise eserlerin yazıldığı yıllardaki siyasi çekişmelerin, ekonomik tutumların, devlet ve sermaye arası yapılaşmaya bakış üzerinden de okunabilir. Marksist ideolojinin 1950'li yıllarda ülke genelinde sol çevrelerce tartışılan bir konu olması ve sermaye-emek çatışması söz konusu siyasal politik sol cenahı etkilemiştir. Böylece sanata yansıyan yoksulluk teması, pek çok biçimiyle eserlerde vuku bulmuştur.

Fakir Baykurt'un çalışmaya konu olan tüm romanlarında- Yılanların Öcü, Irazca'nın Dirligi, Onuncu Köy, Tırpan- işlenen yoksulluk teması kimi zaman kader, kimi zaman zenginlerin tutumu sebebiyle, kimi zaman ise hükümetin zenginleri desteklemesi yoluyla ortaya çıkan bir husus olarak aktarılır. Bunun yanında ana temalara bakılacak olursa zenginler ve yoksullar arası çatışmada ifade edilir. Yılanların Öcü romanı, zengin olan muhtarla arası iyi olan Haçeli ile yoksul Kara Bayram/Irazca arasındaki çatışmayı içerir. Irazca'nın Dirligi'nde aynı çatışma aynı kişiler ile aktarılmakta fakat farklı olaylarla devam etmektedir. Onuncu Köy romanında ise zengin Durana'nın çocuğunu okula göndermek istememesi üzerine, yoksul köylü ve öğretmenle çatışmasını konu edinir. Durana'nın partili Yonis beyle arasının iyi olması zengin yoksul karşısında gücünü yansıtır. Fakir Baykurt'un

çalışmaya konu olan diğer romanı Tırpan'da da aynı durum geçerlidir. Köy ağası olan Kabak Musdu'nun parasını kullanarak yoksul bir aileden olan on üç yaşındaki Dürü ile evlenmek istemesini ve ortaya çıkan olaylar silsilesini konu edinir. Netice itibariyle, Fakir Baykurt'un ele alınan romanlarının merkezi öğelerinden birisi, emek sürecindeki yoksul köylü ile sermaye ve güç sahibi zenginlerin mücadelesidir.

Kemal Tahir eserler içerisinde ise böyle bir çatışma söz konusu değildir. Genellikle eserlere konu edilen köy içerisindeki bireysel mücadeleler ve ilişkilerdir. Sağirdere ve Körduman romanlarında Kulaksız Mustafa, Pelvan Vahit, Topal İsmail karakterleri kendi yaşam koşulları içerisinde mücadelesi olan insanlardır. Bunun yanında Köyün Kamburu'ndaki Çalık Kerim paranın getirdiği statüyü arzulayan bireysel bir mücadeleyi kendine yol edinmiş bir karakterdir. Gelin-Kadın Oyunu öyküsündeki Petek, Sıtkı, Bekir de bireysel olarak yaşamlarındaki trajik deneyimlerin öznelidir. Denilebilir ki yazar bu konuda özel bir ayrıma gitmeden zengin-yoksul olarak karakterlerini çizmez. Çatışma genellikle farklı biçimlerde ortaya konulur.

Kemal Tahir'in çalışmaya konu olan Sağirdere, Körduman ve Göl İnsanları adlı eserlerinde yoksulluk teması açık bir biçimde aktarılırken, Köyün Kamburu, Arabacı, Gelin-Kadın Oyunu eserlerinde örtük bir biçimde yansıtılır. Kemal Tahir'in eserlerine bakıldığında köylünün yoksul olması durumu kimi zaman fazla çabalamamasından kimi zaman ise Allah'tan kaynaklanır. Yoksulluk teması işlenirken ancak köylüler 'salt' yoksul oldukları için mağdur ve mazlum bir biçimde çizilmez. Kemal Tahir'in en belirleyici anlayışı budur. Yoksulluk köylüyü iyi ya da mazlum yapmaz. Aksine bazı durumlarda yoksulluk, bireyi daha acımasız ve kötü yapabilir. Kemal Tahir bunu yaparken bir beis görmez. Kemal Tahir'in 1939'da kaleme alınan Göl İnsanları adlı öyküsünde Kurubacak Mehmet'in senede altı ay gurbete çıktığı ifade edilir. Gurbete gelme sebebi olarak elzem ihtiyaçlar ve tahsildara olan borçlar olarak aktarılır. Köyde topraksız olması hasebiyle yoksul olan Mehmet karakteri, köye para yollamaktadır:

Para biriktirmek ne haddimize bizim... Tahsildar, yorganı, tencereyi satmasın, yeter." Parayı vergi için mi gönderirsiniz hep?

Elbet vergi için.

Yazık, kalıbına yazık! (Tahir, 2018a, s. 30).

Köyün imkanlarının azlığına bağlı olarak, toprağın olmaması vs. geçimin göç ile sağlanması durumu yaratır. Dolayısıyla Kurubacak Mehmet ve Recep'in göçleri bu noktada anlam kazanır: "Recep'le Kurubacak Mehmet, İnebolu'nun Derepınarı köyündendir. Senede altı ay gurbete çıkarlar; vergi, giyim, kuşam, tuz, kil, gazyağı masarifini kazanır dönerlerdi" (Tahir, 2018a: 22).

Sağirdere romanında ise tipik bir köylü erkek portresi çizen- rekabetçi, para düşkünü, bencil, insanlara güvensiz- Kulaksız Yakup, geçmişte sığırtmaçlık yapmasına karşın -ki bu iş yoksullar tarafından yapılır- yoksulluğun bireyin çabasıyla üstesinden gelinebilecek bir sorun olduğu inancını taşımaktadır: "Yakup

ağa, fukaralara atıp tutmaya başladı. Adam tembel olmasaymış fukara olmazmış... Parayı kazanmak değil tutmak marifetmiş... Ne mümkün!" (Tahir, 2016: 63).

Köyde bireysel bir çalışma ve azimle yoksulluktan kurtulacağına dair bu inancın sebebi, dönemin şartlarının gereğidir. Kulaksız Yakup'un insanın tembelliğine bağladığı yoksulluk, Murat'ta ters bir bakışla yansıtılır. Yakup'un büyük oğlunun yoksullara karşı iyi tutumu küçümsenirken, yazarın kendi düşüncesinin dolaylı yoldan aktarımına şahit olunur. Yoksullara bakış Murat'ın aldığı "muhalif" eğitimden gelmektedir. Çünkü okul hocası muhalif olma suçuyla hapse alınmıştır. Baba oğul arasındaki bu çatışma romanda belirli ölçülerde devam eder ki Mustafa'nın şehirden geldikten sonra babası tarafından değerli görülmesi ile çatışma artar. Kulaksız Yakup öncesinde saydığı büyük oğlu Murat'ın yerini, şehirde para kazanıp gelen Mustafa alır. Hem köylünün bulunduğu konumu aktarmak hem de yoksul olan köylünün biraz para kazanınca nasıl değiştiği yönündeki Murat'ın sözleri önemli bir gerçeği vurgular: "Biz köylüyüz. Gösterişe ölürüz. Gösterişçiliğimizden ellerin lafına çokça bakarız. Sıkça efeleniriz ama, fukara komşumuzdan başkasına da gücümüz yetmez" (Tahir, 2016: 50). Murat'ın bu sözleri kardeşi, Mustafa'nın Ankara'dan şapka takıp, koku sürünerek gelmesi, giyim kuşamına önem vermesi sonucunda dile getirilmekte mazlumun mazlum üzerindeki iktidarın sorgulanmasını sağlamaktadır. Yoksul köylünün, imkanları zorlayarak para ve kılık elde etmesi salt kendiyile aynı konumdaki yoksula gösteriştir. Böylece ortaya konulan aslında köylünün ancak birbirine gücünün yettiği hususudur. Başka bir ifadeyle, yoksulluğun aşılması noktasındaki geçici çözümler ve toplumsal bakış insanların kendini kanıtlama çabasıdır. Nitekim Mustafa'nın şehirde çalışırken temel motivasyonu bu çaba ve hırsıdır. Kemal Tahir'in devam romanı mahiyetindeki Körduman'da ise yoksulluğun sebebi kadercı bir bakışla yaratıcıya bağlanması durumu söz konusudur. Kadercı ögelerin köylüde olması kaçınılmaz olduğundan aşağıdaki alıntı önemlidir: "Fukaralık, evet, Allah vergisi. Bizim kabilede fukara var, zengin var. Neden? Hep Allahtan... Fukara fukaralığını, zengin zenginliğini bilecek. Fakirden söz dinleme, zenginden acıma... Herkes hakkına razı olmalı" (Tahir, 1971: 328). Bu bağlamda, herkesin hakkına razı olma durumu yoksulluğu kabul ettiren ve yeniden üreten bir mahiyettedir. Bu sebeple köylünün kadercı anlayışının getirdiği bu kanı, koşulların değiştirilmesi yönünde köylüler tarafından bir adım atılmamasına neden olur. Diğer bir deyişle, köylüler yoksulluğun sebebini sömürülmelerine ya da toprağın verimsizliği gibi maddi koşullara bağlamaz. Allah'a bağlar. Köy insanını betimlerken, Kemal Tahir'in bu tutumu romanın yazıldığı koşullar göz önünde bulundurulduğunda absürt değildir. Dinin, toplum yargıları üzerindeki belirleyici etkisi bu düşünceleri mümkün kılar. Aynı romanda geçen "Allah da zenginlerden yana! Fukarayı şuraya bırakmış..." (Tahir, 1971: 446). düşüncesi isyan niteliği taşımasa dahi belirli bir sorgulamayı içermesi bağlamında önemlidir.

Kemal Tahir'de zengin-yoksul ayrımında, yoksulu "salt" iyi bir konuma yerleştirmez. Aksine köylünün yoksulluğa bakışı yine Kulaksız Yakup karakteri

üzerinden anlam kazanır: “Bundan böyle bizim düşmanımız çok olur, hây Mustafa! Yedi köyün rezili, su tosunların lafını etmekte... ‘Fukara hasedini sen bilir misin?’ denilmiştir” (Tahir, 1971: 127). Kemal Tahir eserlerinde, Fakir Baykurt’la kıyaslandığında köy yoksullarının iyimser bir betimlemeyle ele alınmadığı görülür. Nitekim Mehmet Fetih Yanardağ’a (2005: 90) göre, “Fakir Baykurt, içinden çıktığı köyün dertlerini ıstıraplarını çok iyi tanımaktadır. Ağası olsun, imamı olsun; köylüyü sömüren, onun aydınlığa çıkmasını engelleyen herkesten nefret etmektedir”. Başka bir ifadeyle, Fakir Baykurt’un ortaya koyduğu eserlerde savunulan, özne olan köylüdür. Kemal Tahir’de ise yoksul kısmının çoğu zaman topluma veya parası olana bakışının kışkırtıcı ve kindar yansıtılması, Mustafa’nın şehirden döndüğü sırada köylünün bakışından çıkarmak mümkündür. Çünkü köylü, şehir adetlerini köye getirdiği için ona tuhaf bakmakta, hatta bazen hasetle onu çekiştirmektedirler. Özellikle çok yakın arkadaşları olan Pelvan Vahit ve Topal İsmail’in bakışı bu yöndedir. Böylece denilebilir ki Kemal Tahir ikili karşıtlıklar üzerinden bireyi tasvir etmese dahi özcü bir bakışla, kötülüğü içinde barındıran bireylere eserlerinde yer verir.

Fethi Naci’nin Kemal Tahir’in köylüleriyle ilgili, “Sevmemek” bile az geliyor Kemal Tahir’in bu romanlarda insanlara ve insani ilişkilere bakışını açıklamak için: “Nefret etmek” de diyebiliriz. Ağalardan nefret, köylülerden nefret, memurlardan nefret; bu romanlarda bunların dışında kişiler bulunmadığına göre, kısaca, insanlardan nefret...” (Naci, 1990, s. 276) ifadesi, Tahir’in insanlarla ilgili olumsuz değerlendirmelerini yansıtması açısından önemlidir. Mahmut Tezcan, Türk Ailesi Antropolojisi adlı kitabında, aileler arası ilişkilerde kan gütmenin nedenlerinden biri olarak ifade ettiği yoksulluk, köyde ot yığınının bilerek yakılmasının dahi çatışmaya neden olacağını ifade eder (Tezcan, 2000: 108). Sonuç olarak, Kemal Tahir’in Körduman adlı romanında Kulaksız Yakup’un Mustafa’yı Ayşe’yi ayartması için teşviki de romanın sonunda Pelvan Vahit’i öldürmesi için kışkırtması da hayvanlarından birinin uçuruma yuvarlanması sebebiyledir.

Fakir Baykurt’ta ise yoksulluk teması daha açık ve şablonlarla ifade edilir. Ele alınan her romanında bu temanın vazgeçilmez olması durumu söz konusudur. Yoksul biçimde betimlenen köylüler, toprağın az olduğu, ağanın olmadığı bir mekânda tasvir edilir. Bunun dışında Yılanların Öcü romanında olduğu gibi ağalardan toprakları satın almaları dolayısıyla ağaya borçlu bir biçimde aktarımları söz konusudur. Köy içinde kötü olarak ifade edilen şeylerin çoğu yoksul köylünün başına gelir: “Bir köyde birinin başına bir bela gelecek olsa, kabak varır varır, bir yoksulun başında patlar!” (Baykurt, 2017b: 218). Böylece Fakir Baykurt romanlarında ifade edilen yoksulluk, bir temanın ötesinde düşünceleri ifade etmek bağlamında bir araç işlevi görür. Yoksulların, zenginlere nazaran daha şanssız olduğu yönündeki inanç tazelenir. Köydeki yoksullardan olan Ağalı’nın Muhtar’ın heykel parası için salma salmasına karşı çıkışı yoksulluğun köylü nezdinde var olduğunu gösterir mahiyettedir: “Neye itiraz etmedin? Neye, “Bu para bize çoktur! demedin? “Şu sıra milletin elinde metelik yoktur!” demedin. Neye “Hiçbir zaman

köylü milletinde para olmaz, varsa sen daha köylüye ver, köylü tütün parasına kurşun atar!” demedin?” (Baykurt, 2017b: 86). Fakir Baykurt, Ağalı'nın bakış açısından hükümete ve kaymakama bakışın sorgulanmasını ifade eder. İktidarın köydeki temsilcisi durumundaki muhtara karşı olan bu tepki yoksulların, sessiz kalıp kabullenişini değil köylünün durumunu ve direnişini içerir. Nitekim Fakir Baykurt romanlarında sıklıkla rastlanan bilinçli köylü betimlemesi bu örnekle de aktarılmıştır. Irazca'nın Dirliği'nde devam eden aynı betimleme bu sefer muhtardan Tahsildar Yunus Efendi'ye karşı yapılır. Yunus Efendi, devlet bütçesinin sıkışık olmasından yakılarak köylüden vergileri toplaması üzerine Muhtar'ın köy halkının ekonomisini aktarması yoksulluğun altını tekrar çizmesi bakımından önemlidir: “Sonra para nerde bu millette? Çuvalda unu bile kalmadı köylünün şimdi! Harmanı kaldırmadı ki, vergi diye kapısını dövebilesin!” (Baykurt, 2018a: 142). Irazca'nın vergilere karşı duruşu ve zengin/yoksul ayrımını içeren örneği de yine yoksulluğun kaderci bir anlayışına da bağlandığının altını çizer.

Yılanların Öcü ve Irazca'nın Dirliği üzerinden denilebilir ki yoksul insanların yaşamlarının hükümet yetkilerince desteklenmediği aksine pek çok şeyin vergi ile yoksullardan alındığı üzerinedir. “Ankara'nın öşürü padişahinkini aratmadı. Beylerin işi hep akışına. Bizim işler ise yokuşuna. Bunların tümü senin sayende güzel Allah'ım!”(Baykurt, 2018a: 65).

Kara Bayram ve Hatçe arasında geçen yoksulluktan kurtulmak istemeleri yönündeki hayaller de köyün sosyo-ekonomik düzeyini ortaya serer. Irazca'nın Dirliği'nde Kara Bayram, şehre gidip gelmek maliyeti fazla olacağı düşüncesiyle Hacı'yi şikâyetten etmekten vazgeçer. Ayrıca şehre göç etme ile ilgili zengin-yoksul arasındaki ayrımın değişmesi de şöyle ifade edilir: “Ağalı giden kağının ardından baktı. Yerden bir taş alıp yere çarptı. ‘Böyle dünyanın, böyle köyün, böyle dirliğin anasını satayım!’ dedi. Olacak iş mi? Eskiden varsıllar göçerdi, şimdi yoksullar göçüyor şehre!...”(Baykurt, 2018a: 270). Göç etmenin bu ikili ayrımın da ötesine geçmesi toplumsal çözülmeyi aktarmak adına önemli bir gelişmedir.

Onuncu Köy romanında geçen üç köy olan Damalı, Ortaköy ve Yaşarköy'ün köy yapıları birbirinden farklı olsa da insan profili görece iyi ve kolektif bir bilinçle hareket eden, ancak sosyo-ekonomik düzeyleri yoksul olan köylülerden meydana gelir. Öğretmen, demirci olarak gittiği ikinci köy olan Ortaköy'de yoksul köylünün durumunu şu şekilde betimler: “Ortaköy yanlarının düzenli yağışı yok. Yıl her zaman iyi gelmez. Öyle yıl olur, tarla tohumunu ödemez. Ama Ortaköy'ün insanı, beylerin hakkını öder. Nerden bulur, nasıl öder, kalanıyla nasıl geçirir? Sırdır” (Baykurt, 2018b: 232).

Onuncu Köy romanında, Yaşarköy özelinde kaderci öğelere bağlanan yoksulluk Yaşarköy dışında, Ortaköy'de kolektif bir anlayışla beylere bağlamakta ve bu çatışma vesilesiyle bir çözüm yolunun da üzerinde durmaktadır. Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü ve Irazca'nın Dirliği romanında görülmeyen bu özelliğin, Onuncu Köy romanında görülmesi önemlidir. Köylüler yoksulluğun sebebinin salt kadere bağlamaz. Bu noktada öğretmenin Yaşarköy'deki Memiş'e

söyledikleri yoksulluktan kurtulması bağlamında umudu yansıtır: “Senin benim soluğumuzla tabii yıkılmaz. Damalı’da, Ortaköy’de böyle işler oldu hemşerim. Yoksullar soluklarını birleştirip kaderin yapısını kırdılar. İnsanlık birlik olduktan sonra, her yerde yapılır bu...”(Baykurt, 2018b: 315). Birlikte hareket etmenin gerekliliğinin yanında bu söylemler yazarın sanata kendi düşüncelerini katması bağlamında önemlidir. Zengin yoksul ayrımın aktarıldığı aşağıdaki alıntudan anlaşılacağı üzere Fakir Baykurt’un çizdiği roman kişileri zaman zaman bilinçli ve çözüm üretici köylüleri içerir:

Kuru Hasan, “Adam olalım, duyurmayalım!” dedi. “El ele verelim, birbirimize arka olalım. Yolsuzluk edenleri yola getirelim. Bizim örfümüz, töremiz yok mu? Biz insan değil miyiz? Balkan dediler; gittik. Yemen, Seferberlik, Yunan dediler; gittik. Beyler böyle nargile tokurdattırken bu toprakları biz koruduk. Kan bizden gitti; mal onların oldu! (Baykurt, 2018b: 229).

Fakir Baykurt’un Demokrat Parti eleştirisini ve Marksist çizgisini romanlarda, parti-hükümet-sermaye arasındaki iş birliği şeklinde sunması ayrı bir husustur. Bu durumda yoksulların hükümet ve zenginler nezdinde yalnız bırakılması, iftiraya uğraması mümkündür: “Benim oldum bittim umudum yok! Ben onlardan oldum bittim korkarım! Başındaki hükümet, hükümet değil ki! Yoksulları tutacağına, varsıları tutuyor! Şu masumu arkalayacağına, o Şişgöbek’i arkalıyor!... Onun için korkarım...”(Baykurt, 2017a: 279). Çözüm önerisi olarak görülen yoksulların birleşip, zenginlerle savaşması gerekliliği fikri romanda pek çok pasajla yinelense de haklı bir isyan olarak görülen yoksulların zenginler fazla olması durumu aşağıdaki ifadeyle yansıtılır: “Onlar mı çok, biz mi çokuz dünyada? Gireceksek, böyle dövüşe girelim! Görelim kim kimi tüketiyor?” (Baykurt, 2017a: 279-280).

Fakir Baykurt’un hem roman geleneği içindeki konumu hem yaşama bakışı bağlamında romanlarına konu ettiği köylü insanlarının yoksulluğu can yakan bir tarzda ele alınır. Köy insanlarının devlet yetkililerince çoğu zaman desteklenmediği, hor görüldüğüne dair kanılar ifade edilir. Belirli kişiler aracılığıyla -öğretmen, kaymakam, kasaba doktoru- köylünün zor koşullarını gören ve yardımcı olan elbette mevcuttur. Ancak bu durum istisnai örnekler olmakta ve köylüye bakışın genel bir perspektifini vermemektedir. Tırpan romanını incelenen diğer romanlara göre geç bir tarihte yazılması -1970- köyde sermayenin gücünü de göstererek ekonomik gelişimin pazar ekonomisiyle bağlantılı durumunu yansıtır.

Köyde Sermayenin Konumu, Zengin-Fakir Ayrımı, İşçi-İşveren Çatışması

Eserlerin yazıldığı 1939-1970 arası dönem Cumhuriyet’in tek parti döneminden, 1960 darbesi dahil uzun bir zaman aralığını kapsamı sebebiyle içinde hem tarihsel

hem sosyolojik pek çok gelişmeyi barındırır. Sermayenin ve ekonominin özel teşviklerle geliştiği bir döneme de tekabül eden eserlerin yazıldığı tarihler aynı zamanda Marksist eserlerin Türkçe'ye çevrildiği, sendikal mücadelelerin yeni yeni gündeme geldiği bir zaman aralığını kapsar. Neticede 1960 sonrası köyden kente göçün artması ve köylülerin işçileşme süreçlerinin hızlanmasına bağlı olarak işçi hareketlerinin, sendikal mücadelelerle adını duyurduğu kitlesel eylemler söz konusudur. Göç öncesi köyde toprak ağalığı, bireysel sermaye zenginliği gibi durumlar aslında küçük sermayedarın gelişimini de içerir.

Kemal Tahir'in Göl insanları adlı öyküsü, çeşitli sebeplerle gurbete gelen beş kişinin denizden kum, çakıl taşıma işinde çalışmasını ele alır. Öyküde Hamza ile İbrahim aralarındaki konuşma, işçilerin işverene bakışları arasındaki çatışmayı ele alması bağlamında ilginç bir noktanın altını çizer. İki işçi üzerinden Türkiye'deki çatışmalarının da gözlenebileceği bu diyalog önemlidir:

-Ölçüden bize ne? Büyük olsun, küçük olsun... Biz taşıdığımız kadar çakıl taşıyoruz. "Haklısın. Bize göre hava hoş. Lakin Kaptan zarar ediyor... Ölçüye baksana... Neredeyse kulacım kadar. Bir metreden muhakkak ziyadedir; gavur mühendis, bizim Kaptan'ı kazıklar gider.

-Onu da Kaptan düşünsün.

-Allah Allah! Burada çalışmıyor muyuz? Çalışıyoruz, aldığımız paraya göre...

-Yahu Bulgaryalı, hep 'para' der, durursun. İyi çalışana her zaman para vermezler ama, kötü de söylemezler. Sen kendin, 'Kaptan eskiden hepimize ana avrat küfredirdi,' demez misin? Bak şimdi adan kuzu kesildi.

-O vakitler bazı bazı motor çakılsız beklerdi." "Gördün mü? Zarar edince sen bile küfürbaz olursun.

-Çerkez, gözünü aç! Çakılın metresini beş liraya satan adam zarar etmez (Tahir, 2018a: 13).

Hamza'nın patrone kar zarar etmemek adına metre istemesi üzerine arada geçen konuşma önemlidir. Hamza klasik bir işçi düşüncesiyle para kazandığı yere hak talep etmeyen, işini sonuna kadar yapan ve aldığı parayı hak ettiğini düşünen, patronun daha fazla kazanmasını olağan bulan bir karakterdir. Dolayısıyla patronun kar etmesi ya da kendisine az para vermesi normaldir. Çünkü kendisine iş vermesi dahi başlı başına yeterlidir. Buna karşın Bulgaryalı İbrahim'e göre, patronlar her halükârda kar elde eden pozisyonadadır. Dolayısıyla fazladan çalışmak veyahut dinlenmemek işçilerin yapmaması gereken durumlardandır. Kemal Tahir'in bu öyküsü, köyden gurbete çıkan insanların -ki gidilen yer şehir değildir- yaşamlarını anlatması bağlamında direkt köyü ele alan bir öykü değildir. Ancak köylü insanların kaygılarını, geçim sıkıntılarını anlatmak bağlamında önemli bir bakış sunar. Görüldüğü üzere bu pasaj aslında işçilerin birbirleri arasındaki çatışmayı gözler önüne serer. Kemal Tahir'in yansıttığı bu çatışma sosyalist fikirlerinin tezahürüdür.

Ancak öyküde yazar belirli bir tarafın temsilcisi olmaz. Sadece bu çatışmayı dile getirmek bağlamında öykü bir araç olarak kullanılır.

Fakir Baykurt romanlarında ise çoğu zaman ezilen, dışlanan, yoksul köylüler haklıdır. Bu haklılık ekonomik anlamda, Irazca'nın Dirliği'nde yoksul köylünün karşısına konulan, toprak sahibi zengin köylünün devlet-sermaye arası iş birliği ile sağlanır:

Dünyanın tadı tuzu kalmadı! Köy bozuldu. Bildiğimiz dirlik düzenlik uçup gitti. İnsanlar kıcığa kaldı. Yoksulun, düşkünün elinden tutan yok artık! Kadılar, kaymakamlar, bildiğim padişahlar, valiler, banka müdürleri, onbaşılar, büyük paşalar hep varsılara arka çıkıyor. Malı, parası, güzel avradı olan yıkılmıyor. Hep varsılın dediği oluyor!... Sen istersen inleye inleye öl şurda; dönüp de 'Ne oldu? Neyin var?' diyen bulunmuyor yoksul isen!... (Baykurt, 2018a: 181).

Sermayenin, statü sahibi bireylerin, her koşulda etkili bir güç olarak varlığını sürdürmesi söz konusudur. Fakir Baykurt'ta "mazlum" köylünün tek başına, sermaye ve hükümet yetkilerinin ise birlikte hareket etmesi eserlerinde sıklıkla gözlemlenir. Nitekim Ahmet'in istismar edilmesi üzerine verilen yukarıdaki tepki, yazarın Demokrat Parti'nin eleştirisini içeren, zengini koruyan tavrı yansıtır. Irazca'nın Dirliği romanına yazar tarafından yapılan içerik, biçim ve üslup yönünden bazı değişiklikler mevcuttur. Mustafa Apaydın "Edebi Metne Yazarı Tarafından Yapılan Müdahaleler ve Irazca'nın Dirliği'ne Bu Açıdan Bakış" adlı çalışmasında Fakir Baykurt'un romanda 1.baskıya göre 4. baskı ve 8. baskıda yaptığı müdahalelerin sebebini, yazarın sanata ve toplumsal güç ilişkilerine bakışındaki değişime bağlar. Nitekim Mustafa Apaydın'a göre Irazca'nın Dirliği'nde ilk baskıda "Yazara göre DP'nin kasabadaki temsilcisi Reis Bey ve köydeki temsilcisi Muhtar olmasaydı Bayram dövülmeyecek, Kaymakam sürgüne gönderilmeyecekti. Son baskıda ise sorun DP öncesine de yayılmış; sistemin kendisi tartışma konusu yapılmıştır" (Apaydın, 1997: 55). Denilebilir ki Irazca'nın Dirliği'ndeki içerik değişimlerinin yazarın toplumsal konumu, politik duruşundan azade olmaması söz konusudur. Yazarın metnin taşıyıcısı olduğu kabul edildiğinde, çeşitli değişikliklerin sanatın yapısına uygun olması/ olmaması bir yana, vermek istediği mesaj edebi kaygının önüne geçmektedir. Bu anlamda Fakir Baykurt'un sadece edebi bir kaygıyla yazmadığının, politik tutumunun tarihsel bir değişime evrildiğini söylemek yanlış olmaz. Neticede ilk baskıda iktidar, hükümet eleştirisi söz konusu iken son baskıda mevcut tarihsel yapı ve sistem eleştirisi bu gerçeği açıklar.

Fakir Baykurt'un genel mahiyetteki sistem eleştirisi değişim gösterse de haksızlığa boyun eğmeyen pek çok köylü karakteri mevcuttur. Ezilmişliklerini sorgulayan, çözüm üreten, teslim olmayan biçimleri sunulan köylülerin Fakir Baykurt nazarında önemleri büyüktür. Sınıfsal konumların yeniden üretilmesinin devlet ya da parti nazarında önemine, Onuncu Köy'deki köylü Altıparmak şu şekilde vurgu yapar:

Çocuk bolluğundan kurtulmak için varıl olmalı, okuma yazma bellemeli insan! Bir de var ki, herkes okur yazar olursa, o zaman da asker durumu tehlikeye düşer! Madem yoksulluk azaldıkça, okuma irelledikçe çocuk az oluyor, asker de az olur. Bir de bakmışın Türk'ün ordusu tükenivermiş! Bu da iyi değil...Heral bunun için, yeni parti yoksulluğu artırıyor; okul işini de gevşetti (Baykurt, 2018b: 173).

Eğitim alan ve zengin olan bireylerin çocuk yapmakta itina göstereceği yolundaki inanç, ülke güvenliği açısından tehlike oluşturacağından, yoksulluğun çocuk yapmaları gerekliliğinin altı çizilir. Fakir Baykurt'un bu düşüncesi aslında, sınıfsal konumları bağlamında bireylerin yoksul olmasını isteyen iktidar ve zengin iş birliğidir. Dolayısıyla yoksullar için çocuk doğurmanın ülkeye "asker" yetiştirmekten farksız olduğu yolundaki düşünce, Marksist bir sınıf pratiğinin de altını çizer. Sanat yoluyla aktarılan bu düşünce sosyal bilimlerde de eleştirel teorinin uğrak alanlarındanır.

Sermayenin her yerde ve koşulda güçlü olduğuna dair bu görüş, kapitalizmin yeni gelişmeye başladığı bir ülke olan Türkiye'de kabul edilen bir kanıdır. Çağlar Keyder'e göre, 1950-1960 arası dönem, köylülüğünün ve burjuvazinin ekonomik olarak gelişerek güç oluşturmaya başladığı bir zaman aralığıdır. Ancak bu dönemde, küçük pazar ekonomisinden kapitalist bir topluma tam olarak geçilmediği dolayısıyla sınıf çatışmasının keskin, dinamik bir bütünlükten uzak olarak merkezi bir önemde değildir (Keyder, 1995: 196). Bu bağlamda sermaye ile insanların her işi yapabileceğine yönelik inanç, paranın bolluğuna bağlı olarak devam eder. Bu durum sanat aracılığıyla farklı bir yolla Yılanların Öcü romanında da aynı düşünce vurgulanır. Onuncu Köy romanından sadece iki yıl önce yazılmasına karşın savunulan fikirde - zengininin hükümet tarafından dahi desteklenebileceğine dair inanç- bir değişiklik meydana gelmez. Muhtar Hüsnü ağanın söyledikleri bu bağlamda anlamlıdır: "Her işin başı sermayedir. Çok önemlidir. Sermayesi büyük olan adam, bütün bir köyü şahsına teslim alır. Hele çok büyük tüccar oldun mu, hükümet bilem elini öper!.. Sermaye gibisi var mı?.." (Baykurt, 2017b: 246). Sonuçta, zengin tarafından ifade edilen bu düşünce yoksul için de geçerliliğini korur.

Kemal Tahir'de ise köylü kişileri ele alırken zengin-yoksul iyi-kötü olarak yansıtılmaz. Sanattan beklendiği üzere kurgu gerçeklikle iç içe bazı özellikleri barındırsa da Fakir Baykurt'ta olan biçimiyle belirgin farklar ya da ayrımlar yapılmanın mümkün olmadığı karakterler betimlenir. Ancak zenginlerle ilgili bireysel değil genel kanılar eserlerinde mevcut olarak verilir: "Fukara haset ederse kendisine eder. Şuraya oturur da yüzünü azdırır. Aslına bakarsan, köy yerinde zengin zengini istemez. Bir oğlun doğup «Gözün aydın!» diye bedavadan yüze gülmekten, üç oğlun ölse sinilerle yemek getirmek, köy zengininin isine gelir daha çok!" (Tahir, 1971: 127). Zenginlerin, kimsenin iyiliği istemeyen rekabetçi, kendini düşünen bireyler olarak aktarılması durumu mevcuttur. Aynı romanda Topal İsmail ile Mustafa arasında geçen konuşma zenginlerin, yoksulları din üzerinden kandırdığına yönelik düşündürücü bir diyalogdur:

Bugünlerde, hoca gibi, «günah» demeye başladın Mustafa! Gurbete gittin, elin para tuttu, her şey günah oldu.

-Söz mü su? Günah fakire de bir, zengine dedi.

-Günah fakire, zengine bir olmaz. Zengin her şeyi günaha bağlar ki fakara gelip malını çalmayacak (Tahir, 1971: 183-184).

Mustafa'nın Ankara'dan para kazanarak dönmesi onda bazı değişimlere neden olur. Normal şartlarda tepki verilmeyen durumlara tepki vermesi, Topal İsmail'i şaşırır. Böylece dinin zenginlik üzerinden kullanıldığı yolundaki inanç, Topal İsmail örneğinden aktarılır. Zengin sermayedarların ya da iktidar sahiplerinin dini kullanarak halkı istismar etmesi durumu okuyucuda sorgulayıcı bir düşünce oluşturmak adına etkili olabilir. Ancak denilebilir ki aynı istismar, Kemal Tahir'in yoksul roman karakterleri için de geçerlidir. Başka bir ifadeyle, sadece zenginler değil yoksullar da acımasız, insanları ve inançları istismar eden bir biçimde yansıtılır.

Kemal Tahir'in kurgu kişiliklerinde ezilen ya da yoksulun sürekli iyi olması gibi bir hususa yer verilmediğinden bahsedilmişti. Bu bağlamda Sağırdere romanı da önemlidir. Köyden kente göç edip birkaç ay işçileşen Mustafa özelinden işçilerin de sermaye sahipleri gibi rekabetçi ve çıkarıcı olduğu gözlemlenir. Mustafa'ya yardım eden Cemal Usta'nın, Gurbetçi Ömer'e karşı tavrı kötüdür. Çünkü patron olan Rıfat Efendi'nin dindar olması sebebiyle Gurbetçi Ömer'in bu durumu kullanıp dindarmış gibi davranması Cemal Usta'yı kızdırır. Mustafa'ya yardımcı olup onun taş ustası olmasını sağlar. Buna karşın Cemal Usta'nın köylüye bakışı kötü değildir. Oysa köyden gelmesine rağmen Gurbetçi Ömer'in köylüye bakışı güvensiz ve kötüdür. Bu bağlamda söyledikleri önemlidir:

Hırsız eşşoğlu eşekler! Bütün hırsız bu işçi takımı... Bizim Rıfat Efendi çekişir ara sıra. Bir başıma ne halt edeyim! Namusuyla çalışmayanların gözü kör olsun! Yediği ekmeğe hayınlık edenlerin Allah belasını versin! Ulan, köyde acınızdan ölüyordunuz, burada bir ekmeğin parası bulmuşsunuz, oturup şükretsenize. Çivi aşırırlar, çimento torbası aşırırlar (Tahir, 2016: 218).

Köyden kente göçen işçilerin temel derdi para kazanmak ve iş öğrenmektir. Böylece çiftçilikten işçiliğe evrilen bu süreçte sermayeye ya da işverene karşı çıkış söz konusu değildir. Kemal Tahir'in çizdiği köylü tipolojisi böylece -yinelemek gerekirse- çıkarıcı ve hırslı olarak aktarılır. İyi, merhametli olarak nitelendirilmez. Böylece köy içerisinde yakın arkadaş olan Pelvan Vahit ve Kulaksız Mustafa şehirde birbirinden uzaklaşır. Son olarak Köyün Kamburu romanında görülecek aynı çıkarıcı, bencil tiplere bu sefer ticaret ile uğraşan Çalık Kerim özelinden aktarılır. Cumhuriyet'in ilanını da betimleyen romanda, Cumhuriyet'in bir şey değiştirmediklerinden mutlu olan köylünün ifadesi önem arz etmektedir: "Allah'ın sayesinde" düzen bozulmamış, hele kazanca geçime hiçbir değişim erişmemişti. Köylü gene köylü, esnaf gene esnaf, zengin zengin, fakir fakirdi" (Tahir, 2018b: 156). Çoğu erkeğin seferberlik sebebiyle askere alınması sonucunda Çalık Kerim bu

durumu fırsat olarak değerlendirerek şöyle söyler: Adam kırımını ne demek? Adam kırımını iş bilene para harmanı..." (Tahir, 2018b: 177). Roman boyunca çeşitli işlerde çalışan Çalık Kerim sonunda köyde çerçilik yapmaya başlar. Toprak yönünden zenginleşip "ağalaşan", ticarete ustalaşmış olan Çalık Kerim, köylüyü de bu yolla pek çok defa kandırır. Bazen -nadir de olsa- onlara acır. Böylece köylü ne olursa olsun Çalık Kerim'i kabul etmek zorunda kalır. Kemal Tahir'in ağalaşma sürecini diğer köy romancılarından farklı ifade ettiğini belirten Kurtuluş Kayalı'ya göre;

Köy düzenine yaklaşırken bir de ağa konusu tipik, şabloncu köy romanlarından farklı değerlendirilmektedir. Değerlendirmenin esasında ağaların çok köklü ailelerden gelmediği şeklinde bir anlayış da bulunmaktadır. Hatta bir romanın bir ara başlığı "ağalık vermekle..."dir. Ağanın köyle ilişkisi de bütünüyle gücüne dayanmamaktadır. Olay bir şekilde de köylüye olumlu davranmakla somutlaşmaktadır. Çalık Kerim Ağa'nın süreci, ağalaşma sürecini gerçekleştirmesi, köylüye kahraman gibi görünmesi, köylü koruyup kollamasının ardından olmaktadır (Kayalı, 2003: 43).

Köy romanlarında çeşitli vesilelerle köyde zenginleşen sermayedara yer verilmektedir. Fakir Baykurt romanlarında propaganda şeklinde verilen zenginlerin yoksullara karşı dışlayıcı tavrı, Kemal Tahir eserlerinde söz konusu olmaz. Örneğin, Göl İnsanları öyküsünde yoksul işçi ve zengin iş veren aynı rakı sofrasında oturup dertleşmektedir. Kemal Tahir toplumsal yaşamda da aynı düşüncüyü savunur:

Türkiye şartları içinde köylü ayrı, kasabalı ayrı diye bir unsur zaten yok. Tabakalaşma da bizim memleketimizde Osmanlılıktan bu yana cerayan etmiş değiş zaten. Yani derebeylik merebeylik diye ayrı unsurlar yok. Bizim bugün en büyük burjuvamız bile-yani bir isim söylemek istemiyorum- onun evinde dahi, hala köyüyle kasabasıyla çok yakın ilgisi olan adamlar gelirler, otururlar, kalkarlar, onunla tavla oynarlar (Tahir, 1960'dan Akt, Tükel, 1960: 59).

Fakir Baykurt'un Tırpan romanında zengin bir ağa olarak betimlenen Kabak Musdu için benzer şeyleri söylemek mümkündür. Çok sevilmemesine karşın parası olması sebebiyle herkes tarafından kabul gören Musdu, Ankara ile ticaret halinde bir sermaye sahibidir. Köylüyü paraya boğması, Velikul'a istediği başlık parasından fazlasını vermek istemesi, düğünü için harcadığı paralar onun köyde sözü geçen bir ağa olduğunu kanıtlar. Ancak Kemal Tahir'in betimlediği Çalık Kerim'den farkı tipik bir "ağa"dır. Geçmişten gelen zenginlik, kabul gören güç ve istediğini zorlanmadan elde eden bir süreç her daim mevcuttur. Belli bir uğraşı ya da çabası yoktur. Çalık Kerim gibi ağalığı sonradan kazanmaz. Aralarındaki benzerlik para ve sermayeye olan güvenleri, köydeki güçleridir. Bu bağlamda romanda Kara Musdu'nun elmaları alıp satması üzerine söylenenler önemlidir: "Musdu yüz elliye verir, öteki de üç yüze satar. "Parası olan kazanır. Sermayenin gücü!" der. Musdu

(Baykurt, 2017a: 30)”. Kapitalist ekonomik sistemin tarımsal üretimde etkili olduğu bir dönemde yazılan Tırpan (1970) romanı, zenginliğin ve topraklı bir zengin olmanın getirisi olarak sermayenin her yerde güçlü olduğu, istediği kişiyle evlenmeye dahi yarayan bir olay örgüsü içinde yansıtılır. Bununla birlikte para sahibi olmanın her yerde geçer akçe olması hususu Kara Musdu'nun köy kahvesinde kahve içtiği zaman muhtar ve hafızın dahil ancak çay içebilmesi gibi hiyerarşik bir ayrımı göstermesi noktasında önemlidir. Öyle ki Kara Musdu, hafızın ve muhtarın yanında kahve istemesi üzerine kızar.

Sonuç

Fakir Baykurt ve Kemal Tahir eserlerinde yoksulluk temasını ele alırken köydeki ekonomik işleyişi oldukça etkili bir biçimde aktarır. Bu bağlamda yoksulluğa bakışta benzer bir yoksul köylü profilini işlerler. Başka bir ifadeyle, köylüler ele alınırken herkesin zengin olarak aktarıldığı bir köy yoktur. Köyler genel olarak yoksuldur ve köy içerisinde bazı zengin aileler vardır. Bu aileler de sayıca azdır. Her iki sanatçı da yoksulluğu eserlerinde önemli bir toplumsal sorun olarak işlemişlerdir. Köylerde yoksulluğun her daim var olan bir sorun olması, köy romanlarında yoksulluğun temsilini kaçınılmaz hale getirmektedir.

Fakir Baykurt ve Kemal Tahir'in ele alınan eserlerinde yoksulluğa bağlı olarak işçi-işveren ve zengin-yoksul arası ayrımlara, sermayenin gücüne yer verilir. Zengin insanın istediği zaman istediği şeyi elde etmesi hali, işçinin içinde bulunduğu zor koşullar ve işçilerin hak arayışları çeşitli vesilelerle Kemal Tahir eserlerine konu olur. Bunun yanında, Fakir Baykurt romanlarında ısrarla karşılaşılan zengin toprak sahibinin hükümetle iş birliği içinde olması durumu, Kemal Tahir'in eserlerinde ya karşılaşılan bir husus değildir ya da nadir karşılaşılan bir durumdur. Ayrıca, Fakir Baykurt'un ele alınan eserlerinde sermaye-devlet iş birliğiyle zenginliğin-yoksulluğun yeniden üretimi romanlara konu olmaktadır. Son olarak, Fakir Baykurt romanlarında mevcut olan zenginlerin yoksullara karşı dışlayıcı tavrına Kemal Tahir eserlerinde rastlamak söz konusu değildir.

Fakir Baykurt ve Kemal Tahir'in ele alınan eserlerinde yoksulluğa bağlı olarak işçi-işveren ve zengin-yoksul arası ayrımlara ve sermayenin gücüne yer verilir. Zengin insanın istediği zaman istediği şeyi elde etmesi hali, işçinin içinde bulunduğu zor koşullar ve işçilerin hak arayışları çeşitli vesilelerle Kemal Tahir eserlerine konu olur. Göl İnsanları, Sağırdere eserlerinde gurbete çıkma sonrası köylünün işçileşme sürecini ele alırken, Köyün Kamburu adlı romanında seferberlik döneminde imkanlarını kullanarak kriz dönemini fırsata çeviren küçük sermayedar Çalık Kerim örneğine yer verir. Genellikle göç etme sonrası ele alınan işçi-işveren arası ilişki, Fakir Baykurt romanlarında sadece Irazca'nın Dirliği'nde Kara Bayram'ın işçileşmek üzere Burdur'a göç etmesi ile örneklendirilir. Ele alınan romanlar olan Yılanların Öcü, Irazca'nın dirliği, Onuncu Köy ve Tırpan romanlarında köylüyü sömüren genellikle köy içerisindeki toprak zenginleridir.

Dolayısıyla köyde genellikle çatışma zengin toprak sermayedarı ile yoksul köylü arasındadır. Bunun yanında Fakir Baykurt romanlarında karşılaşılan zengin toprak sahibinin hükümetle iş birliği içinde olması durumu, Kemal Tahir'in eserlerinde ya karşılaşılan bir husus değildir ya da nadir karşılaşılan bir durumdur. Ayrıca, Fakir Baykurt'un ele alınan eserlerinde sermaye-devlet iş birliğiyle zenginliğin-yoksulluğun yeniden üretimi romanlara konu olmaktadır.

Kemal Tahir, roman kişilerini oluştururken belirli şablonların dışında, tabakalaşmanın reddedilmesi gibi bir anlayış ile kendi düşünsel vizyonunu yansıtır. Öte yandan, Fakir Baykurt'un çalışmaya konu olan tüm romanlarında- Yılanların Öcü, Irazca'nın Dirligi, Onuncu Köy, Tırpan- işlenen yoksulluk teması kimi zaman kader, kimi zaman zenginlerin tutumu sebebiyle, kimi zaman ise hükümetin zenginleri desteklemesi yoluyla ortaya çıkan bir husus olarak aktarılır. Sonuç olarak, Fakir Baykurt'un ele alınan romanlarının merkezi öğelerinden birisi, emek sürecindeki yoksul köylü ile sermaye ve güç sahibi zenginlerin mücadelesidir. Kemal Tahir eserlerinde ise böyle bir çatışma söz konusu değildir. Genellikle eserlere konu edilen köy içerisindeki bireysel mücadeleler ve ilişkilerdir. Oysa Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü ve Irazca'nın Dirligi romanında köylü Irazca'nın kaymakama belirttiği biçimiyle hükümetten kaymakam, vali gibi önemli kişilerin sadece zenginlerin evine gitmesi, onlarla iletişim kurması sorgulamaya açıktır.

Sonuç olarak, Fakir Baykurt'un sanat anlayışı, deneyimlediği zor yaşam koşullarının bir sonucu olarak toplumcu gerçekçilik etkisindedir. Bu açıdan, Baykurt'un yapıtlarındaki bakış açısı, toplumun sorunlarını eleştirel bir üslupla merkeze alan ve bu sorunları çözmeye ve değiştirmeye yönelmiştir. Baykurt, "köy gerçeği"ni esas aldığı eserlerinde yalnızca köy gerçeğini vermekle kalmaz, aynı zamanda öncelikle tanıdığı olduğu köy insanını da eserlerinin odağına yerleştirmeye çalışır. Fakir Baykurt'un köyde doğup köyde eğitim almış bir romancı olarak köy hayatıyla derinlemesine bir ilişki kurabilen bir perspektife sahiptir. Daha önemlisi, Köy Enstitüsünden mezun olduktan sonra uzun yıllar bu enstitülerde öğretmenlik deneyimi köye ve köylüye bakışında derin gözlemlerini aktarma imkânı sunmaktadır. Bu açıdan, köylünün hayatını yönlendiren eski dogma inanç sistemleri, Türk yazarların çoğunun ilgisini çekmiştir ancak özellikle Köy Enstitüsü'nden yetişmiş olanlar bu köydeki sosyal ve ekonomik ilişkilerin durağan ve hiyerarşik yapısıyla daha fazla ilgilenmişlerdir.

Türkiye'de tarımda büyük şirketlerin ekonomik yapılanmasının yaygınlığı eserlerin ele alındığı dönemde tam olarak tamamlanmamış konumdadır. Bunun yanında Kemal Tahir'in ele alınan eserlerinde devlet, sermayedardan ayrı olarak ele alınır. Fakir Baykurt romanlarında ise zengin sermaye sahibinin iktidar yetkililerince kayırılması, desteklenmesi söz konusu olmaktadır. Böylece her iki yazar da düşüncelerinin getirisi olarak köydeki köylünün, gurbetteki köylünün, sermaye sahibi köylünün tutumunu farklı bakışlarla eserlerinde verir. Burada dönemin siyasi konjonktüründen bağımsız olmayan ve kendi düşüncelerinin izliğini sunan edebi aktarımlar her iki yazarın da ayırt edici yönüdür.

KAYNAKÇA

- Apaydın, M. (1997), "Edebi Metne Yazan Tarafından Yapılan Müdahaleler." *Fuat Özdemir Anısı* içinde. Adana: Türkoloji Araştırmaları, s, 41-67.
- Baykurt, F. (2016), *Unutulmaz Köy Enstitüleri*. (3.Baskı). İstanbul: Literatür Yayınevi.
- Baykurt, F. (2017a), *Tırpan*. (8.Baskı). İstanbul: Literatür Yayınevi.
- Baykurt, F. (2017b), *Yılanların Öcü*. (25. Baskı) İstanbul: Literatür Yayınevi.
- Baykurt, F. (2018a), *İrızca'nın Dirliğı*. (17.Baskı). İstanbul: Literatür Yayınevi.
- Baykurt, F. (2018b), *Onuncu Köy*. (7.Baskı). İstanbul: Literatür Yayınevi.
- Baykurt, F. (2018c), *Özüm Çocuktur*. (2.Baskı). İstanbul: Literatür Yayınevi.
- Dino, G. and Grimbert, J. (1986) "The Turkish Peasant Novel, or the Anatolian Theme," *World Literature Today* , Spring, 60(2), Literatures of the Middle East: A Fertile Crescent (Spring, 1986): 266-275.
- Hobsbawm, J. E. (1996), *Kısa 20. Yüzyıl-1914-1991 Aşınılıklar Çağı*. (Çev: Y. Alogan). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Gönüllü, A. (2015). Millî Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Hayvan Vergisi (1920-1962). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (38): 69-102.
- Hüküm, M. (2017), *Şair-Sosyolog Kemal Tabir*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Irmak, E. (2018), *Eski Köye Yeni Roman*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaplan, R. (1997), *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*. (3.Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karabela, S. (2007), *Fakir Baykurt: Hayatı ve Romanları Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karpat, K. (1971), *Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Karpat, K. (2017). *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*. (3.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kayalı, K. (2003), "Kemal Tahir'de Köy ve Köylülük." U. Özcan ve E. Eğribel (Der.), *Kemal Tabir'in 30.Ölüm Yıldönümü Anısına* içinde, İstanbul: Kızılelma Yayıncılık, s. 41-52.
- Keyder, Ç. (1995), *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. (4.Baskı). İstanbul: İletişim.
- Moran, B. (2001), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*. (7.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Naci, F. (1990), *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*. (2.Baskı), İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Solak, Ö. (2014), *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Merkez-Taşra Çatışması*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.
- Tahir, K. (1971), *Körduman*. (2.Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tahir, K. (2016), *Sağirdere*. (5.Baskı). İstanbul: İthaki Yayınevi.

- Tahir, K. (2018a), *Göl İnsanları*. (4.Baskı). İstanbul: İthaki Yayınevi.
- Tahir, K. (2018b), *Köyün Kamburu*. (4.Baskı). İstanbul: İthaki Yayınevi.
- Tezcan, M. (2000), *Türk Ailesi Antropolojisi*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Tükel, T. (1960) *Beş Romanı Tartışıyor*. İstanbul: Düşün Yayınevi.
- Türkdoğan, O. (2016), *Türk Köy Sosyolojisi ve Sorunlarımız*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tütengil, O. C. (1977), *100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları*. (2.Baskı). Ankara: Gerçek Yayınevi.
- Tütengil, O. C. (1969). *Türkiye'de Köy Sorunu*. İstanbul: Kitap Yayınları.
- Yanardağ, F. M. (2005). Fakir Baykurt'un Hikâye ve Romanlarının Tema ve Yapısı Üzerine Bir İnceleme. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

